



„Monitor ASEAN” omawia i komentuje najważniejsze wydarzenia związane z aktualną sytuacją polityczną, gospodarczą i społeczną w państwach Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej, ze szczególnym naciskiem na działania Chin w regionie.

MGR MATEUSZ CHATYS

OŚRODEK SPRAW AZJATYCKICH
UNIwersytet ŁÓDZKI

MONITOR ASEAN

LISTOPAD 2022

SERIA SZCZYTÓW ASEAN W KAMBODŻY

W listopadzie Kambodża zorganizowała serię szczytów ASEAN, z których zostali wykluczeni przedstawiciele Birmy. Mogliśmy również zauważyć wzmożoną aktywność Stanów Zjednoczonych w regionie za sprawą wizyt prezydenta Joe Bidena, wiceprezydent Kamali Harris oraz sekretarza obrony Lloyda Austina. Ponadto do grupy państw posiadających kompleksowe partnerstwo strategicznego z ASEAN dołączyły Indie oraz USA. Na uwagę zasługują również wyrównane wybory powszechne w Malezji oraz zaprzysiężenie Anwara Ibrahima na nowego premiera. Z kolei w przypadku aktywności Chin w regionie na pierwszy plan wysuwa się kolejny incydent na Morzu Południowochińskim. Tym razem z udziałem chińskiej straży przybrzeżnej i filipińskiej marynarki wojennej.

I. STOSUNKI WEWNĄTRZ ASEAN

4 listopada: **Wietnam i Laos dążą do zacieśnienia współpracy pomiędzy stolicami obu państw.** Podczas spotkania przewodniczącego komitetu partyjnego w Hanoi Tran Sy Thanha z premierem Laosu Phankham Viphavanhem przedstawiciele obu stron podkreślili, że rozwój współpracy między stolicami przełoży się na wzmocnienie stosunków bilateralnych Wietnamu i Laosu. Oba miasta mają zwiększyć współpracę finansową, zwłaszcza w obszarach przemysłu, rolnictwa, ale również edukacji.

8 listopada: **premier ChRL przyleciał z delegacją do Kambodży, aby wziąć udział w serii regionalnych szczytów.** Li Keqiang będzie reprezentował Chiny podczas 25. szczytu Chiny-ASEAN, 25. szczytu ASEAN+3 oraz 17. Szczytu Azji Wschodniej, organizowanych przez Kambodżę z racji sprawowania prezydencji w ASEAN.

9 listopada: **filipińskie siły powietrzne otrzymały dwie z trzech baterii systemu obrony powietrznej średniego zasięgu Spyder z Izraela oraz samolot transportowy z Hiszpanii.** Prezydent Ferdinand Marcos wziął udział w uroczystości odbioru sprzętu w bazie sił powietrznych Basa w Pampanga. W ramach kontraktu podpisanego w 2019 r. z izraelską firmą Rafael Advanced Defense Systems o wartości ponad 103 mln USD Filipiny zakupiły trzy baterie systemu obrony powietrznej Spyder. Trzecia z nich ma zostać dostarczona w 2024 r. System Sypder ma za zadanie ochronę krytycznych instalacji, lądowych

środków trwałych, platform mobilnych i sił sojuszniczych przed zagrożeniami powietrznymi, takimi jak samoloty bojowe, śmigłowce szturmowe, drony, pociski kierowane i rakiety. Z kolei samolot CASA C-295 uzupełni flotę pięciu samolotów tego typu, będących na wyposażeniu filipińskich sił powietrznych. Będzie on wykorzystany nie tylko do patroli obszarów morskich, ale również w przypadku katastrof naturalnych.

9 listopada: Stany Zjednoczone i Unia Europejska przedłużyły sankcje na Birnę. Amerykański Departament Stanu poinformował o decyzji Departamentu Skarbu o przedłużeniu sankcji wymierzonych w birmańską firmę Sky Aviator Company Limited oraz jej właściciela Kyaw Min Oo w ramach rozporządzenia wykonawczego 14014 za działalność w sektorze obrony. Firma jest dostawcą części zamiennych do samolotów biorących udział w operacjach powietrznych przeprowadzanych przez juntę, których ofiarami jest ludność cywilna. Ponadto właściciel przedsiębiorstwa ułatwia zagranicznym przedstawicielom sił zbrojnych wizyty w Birnie, a także jest zaangażowany w import uzbrojenia. Z kolei Rada Europejska podjęła decyzję o utrzymaniu sankcji nałożonych na 19 osób fizycznych, w tym przedstawicieli ministerstwa sprawiedliwości. Unia Europejska objęła sankcjami łącznie 84 osoby oraz 11 podmiotów prawnych, w ramach których wprowadzono zakaz wydawania wiz oraz zamrożenie środków finansowych.

9 listopada: premier Kambodży spotkał się z ministrem spraw zagranicznych Ukrainy tuż przed serią szczytów ASEAN. Hun Sen podczas spotkania z Dmytro Kułebą stwierdził, że Kambodża „sprzeciwia się agresji” zaledwie kilka dni przed serią oficjalnych spotkań organizowanych w Phnom Penh, na których będzie również obecny szef rosyjskiej dyplomacji Siergiej Wiktorowicz Ławrow. Kambodża była jednym ze stu państw, które współsponsorowały rezolucję ONZ potępiającą rosyjską inwazję na Ukrainę, co pozycjonuje Kambodżę wśród grupy krytycznej spośród państw ASEAN do polityki Moskwy wobec Ukrainy. Podczas wizyty ministra spraw zagranicznych Ukrainy w Phnom Penh doszło również do podpisania dokumentów o przystąpieniu Ukrainy do Traktatu o przyjaźni i współpracy w Azji Południowo-Wschodniej. Wśród sygnatariuszy traktatu znajdują się między innymi Chiny, Indie, Stany Zjednoczone, Rosja oraz Unia Europejska. Kluczowymi zasadami traktatu są wzajemne poszanowanie niepodległości i integralności terytorialnej, rozstrzyganie sporów środkami pokojowymi oraz wyrzeczenie się groźby lub użycia siły. Warto zaznaczyć, że podpisanie traktatu jest wstępnym warunkiem nawiązania formalnego partnerstwa z ASEAN, a co za tym idzie przystąpienie Ukrainy do traktatu należy odbierać jak znak poparcia ze strony stowarzyszenia, którego członkowie reprezentują odmienne stanowisko w sprawie rosyjskiej inwazji.

10 listopada: Filipiny i Wietnam zacieśniają współpracę z zakresu wymiany informacjami dotyczącymi sytuacji na spornych obszarach Morza Południowochińskiego. W ramach spotkania na marginesie szczytu ASEAN w Kambodży, prezydent Ferdinand Marcos Jr. spotkał się z premierem Pham Minh Chinhem. Przedstawiciele obu państw, będących stronami sporów na Morzu Południowochińskim, doszli do porozumienia w sprawie wzmocnienia współpracy obejmującej wymianę informacji wywiadowczych dotyczących sytuacji na Morzu Południowochińskim. Ponadto liderzy zadeklarowali chęć dalszego rozwijania współpracy w obszarach bezpieczeństwa, handlu, inwestycji oraz rolnictwa.

10 listopada: Indonezja wezwała ASEAN do opracowania perspektyw morskich (ASEAN Maritime Outlook, AMO). Podczas 25. posiedzenia rady ds. politycznych i bezpieczeństwa ASEAN, minister spraw zagranicznych Indonezji Retno Marsudi zwróciła uwagę członków stowarzyszenia na konieczność opracowania nowego dokumentu jakim jest AMO, dzięki któremu byłoby możliwe zacieśnienie współpracy morskiej nie tylko pomiędzy członkami ASEAN, ale również z partnerami organizacji. Biorąc pod uwagę fakt, że w przyszłym roku to właśnie Indonezja przejmie od Kambodży przewodnictwo w ASEAN, można założyć, iż kwestie związane z aktywnością na obszarach morskich będą jednym z głównych priorytetów dla ASEAN w 2023 r. Drugim zagadnieniem poruszonym przez minister Marsudi była potrzeba przyjęcia progresywnej wizji praw człowieka. Zaproponowała tym samym uwzględnienie praw człowieka w trzech filarach współpracy ASEAN, a także cykliczną organizację przez ASEAN dialogu poświęconego prawom człowieka.

11 listopada: liderzy ASEAN nie zdecydowali się na przedsięwzięcie bardziej stanowczych kroków wobec birmańskiej junty. W wydanym przez ASEAN przeglądzie ze wdrażania pięciopunktowego konsensusu wypracowanego przez stowarzyszenie w kwietniu 2021 r. zabrakło wyznaczenia konkretnych ram czasowych na realizację postanowień konsensusu. Mimo podkreślenia krytycznej sytuacji w Birmie oraz zwiększenia przemocy nie wdrożono kolejnych sankcji w postaci wykluczenia ministrów wojskowego rządu ze wszystkich spotkań w ramach ASEAN. Przewidziano jednak podjęcie kroków w tym kierunku „jeżeli sytuacja będzie tego wymagać”, ale nie sprecyzowano warunków uruchamiających taką procedurę. Dokument pozostawia jednak dużą swobodę działania, co daje Indonezji dużo możliwości, jeżeli chodzi o zaangażowanie w Birmie w przyszłym roku w roli przewodniczącego ASEAN.

11 listopada: Timor Wschodni jest coraz bliżej dołączenia do ASEAN. Liderzy państw członkowskich stowarzyszenia potwierdzili, że co do zasady Timor Wschodni zostanie jedenastym członkiem ASEAN, niemniej jednak na chwilę obecną przyznano mu status państw obserwatora upoważniającego do udziału w

spotkaniach ASEAN, w tym w sesjach plenarnych szczytów ASEAN. W specjalnym oświadczeniu zapowiedziano również opracowanie planu przystąpienia nowego państwa z określonymi kryteriami, który zostanie przedstawiony podczas 42. szczytu ASEAN w 2023 r. do zaakceptowania.

12 listopada: podczas 19. szczytu ASEAN-Indie podniesiono rangę stosunków między stronami do kompleksowego partnerstwa strategicznego. Indie są czwartym państwem, które może się pochwalić stosunkami z ASEAN na najwyższym możliwym stopniu, razem z Australią, Chinami oraz USA. Zgodnie z oficjalnym oświadczeniem wydanym przez stowarzyszenie obie strony zamierzają wzmocnić współpracę z zakresu infrastruktury służby zdrowia, cyberbezpieczeństwa oraz regionalnych łańcuchów dostaw. Kluczowym dla dalszego rozwijania stosunków jest również wzajemne wsparcie strategii i wizji dotyczących regionu Indo-Pacyfiku. Indie były reprezentowane na spotkaniu przez wiceprezydenta Jagdeepa Dhankhara.

13 listopada: w ramach wizyty kanclerza Niemiec w Wietnamie doszło do podpisania trzech porozumień. Zwieńczeniem spotkania kanclerza Olafa Scholza z premierem Pham Minh Chinhem było podpisanie umów z zakresu współpracy w obszarze obronności, transformacji energetycznej, zatrudnienia i szkolenia zawodowego. Warto przy tym zaznaczyć, że Wietnam jest największym partnerem handlowym Niemiec spośród państw Azji Południowo-Wschodniej, a łączna wartość wymiany handlowej między państwami w pierwszych siedmiu miesiącach bieżącego roku wyniosła 7,3 mld USD, co stanowi wzrost o 18,5% w porównaniu do analogicznego okresu z roku poprzedniego.

14 listopada: Filipiny zamierzają wzmocnić współpracę z zakresu bezpieczeństwa z Japonią. Filipiński senat wyraził gotowość do poparcia decyzji o zawarciu z Japonią umowy regulującej warunki pobytu japońskich sił samoobrony na terytorium kraju (Visiting Forces Agreement, VFA), czyli analogicznego porozumienia, które funkcjonuje pomiędzy Filipinami oraz Stanami Zjednoczonymi i Australią. Marszałek senatu Juan Miguel Zubiri stwierdził, że rozwój współpracy pomiędzy siłami zbrojnymi byłby korzystny dla Filipin w przypadku konfliktu zbrojnego z uwagi na fakt, że Stany Zjednoczone są traktatowym sojusznikiem Filipin, które z kolei blisko współpracują z Japonią w domenie obronności. Zwiększenie zdolności interoperacyjności pomiędzy siłami zbrojnymi trzech państw przyczyniłoby się w dużym stopniu do zwiększenia bezpieczeństwa Filipin nie tylko w przypadku konfliktu zbrojnego, ale również w sytuacji katastrof naturalnych, w których bardzo często jest zaangażowane wojsko. Gdyby doszło do zawarcia VFA, byłaby to czwarte tego rodzaju porozumienie Japonii, która posiada analogiczne umowy ze Stanami Zjednoczonymi, Australią i wkrótce Wielką Brytanią. Marszałek senatu zaznaczył także gotowość wzmocnienia współpracy z państwami europejskimi, zwłaszcza

Francją, która zaoferowała korzystne warunki zakupu dwóch łodzi podwodnych z rozłożeniem płatności w wysokości 1,2 mld USD na okres 18 lat.

14 listopada: Zgromadzenie Ogólne ONZ przyjęło rezolucję w sprawie rosyjskich reparacji wojennych dla Ukrainy z symbolicznym wsparciem ze strony państw członkowskich ASEAN. Rezolucja wzywająca Rosję do wypłaty reparacji wojennych Ukrainie została przyjęta głosami 94 państw, wśród których znalazły się tylko trzy państwa członkowskie ASEAN, a mianowicie Singapur, Filipiny oraz Birma (przedstawicielem Birmy przy ONZ nie jest osoba związana z juntą obecnie sprawującą władzę w kraju). Pozostałe państwa członkowskie stowarzyszenia znalazły się w grupie 73 państw, które wstrzymały się od głosu. Tego rodzaju postawa znacząco podważa stanowisko państw Azji Południowo-Wschodniej, które sprzeciwiają się użyciu siły przez państwa silniejsze wobec słabszych.

15 listopada: premier Kambodży nie wziął udziału w szczycie G20 z powodu pozytywnego testu na COVID-19. Po przylocie na Bali premier Hun Sen otrzymał pozytywny test na obecność koronawirusa, co wykluczyło jego udział w szczycie G20. Choć wynik badania otrzymał przed wzięciem udziału w uroczystej kolacji z liderami państw grupy G20, to warto zaznaczyć, że przewodniczył wielu spotkaniom w ramach ASEAN, które odbyły się w stolicy Kambodży.

15 listopada: Wielka Brytania i Korea Południowa wyraziły zainteresowanie wsparciem Indonezji w rozwoju sieci metra w stolicy Indonezji. Przedstawiciele Indonezji i Wielkiej Brytanii podpisali list intencyjny w sprawie pożyczki w wysokości 1,25 mld USD na rzecz rozwoju sieci metra w Dżakarcie. Pożyczki ma udzielić UK Export Finance, a jej całkowita kwota może wynieść do 4,7 mld USD. Ponadto indonezyjskie ministerstwo transportu podpisało umowę z Koreą Południową w sprawie budowy kolejnego etapu metra w stolicy Indonezji.

15 listopada: Malezja nie poprze planowanych przez birmańską juntę wyborów w 2023 r. Minister spraw zagranicznych Saifuddin Abdullah poinformował, że Malezja nie udzieli poparcia dla przyszłorocznych wyborów, które junta planuje zorganizować w kraju. Malezyjski rząd podkreślił, że ostatnie wybory wygrała prodemokratyczne ugrupowanie – Narodowa Liga na rzecz Demokracji, aczkolwiek utworzenie rządu zostało zakłócone na skutek zamachu stanu przeprowadzonego przez wojsko na początku lutego 2021 r. Malezja jako pierwsze państwo członkowskie ASEAN zabrała głos w sprawie planowanych przez juntę wyborów.

15 listopada: Wietnam i Filipiny przeprowadziły 8. posiedzenie przedstawicieli marynarek wojennych obu państw. Spotkanie w ramach tego mechanizmu zostało zorganizowane w Hajfong i po raz pierwszy miało

formę konwencjonalną od czasu pandemii koronawirusa. Przedstawiciele marynarek wojennych wymienili się poglądami i oceną sytuacji na Morzu Południowochińskim, a także dokonali ewaluacji interakcji dwustronnych zrealizowanych od grudnia 2021 r.

15 listopada: Indonezja ograniczy zużycie paliw kopalnych w zamian za wsparcie finansowe transformacji energetycznej. W zamian za 20 mld USD grantów i pożyczek pochodzących ze Stanów Zjednoczonych, Japonii oraz innych państw rozwiniętych, Indonezja podejmie się ograniczenia emisji CO₂ przez sektor energetyczny do 290 mln ton do 2030 r. Przedsięwzięcie będzie wymagało osiągnięcia szczytu emisyjnego siedem lat wcześniej od wstępnie zakładanych planów. Ponadto Indonezja ma zwiększyć udział odnawialnych źródeł energii w produkcji energii elektrycznej o 11 % do 2030 r. W kontekście wsparcia finansowego warto zaznaczyć, że spośród 20 mld USD, 10 mld USD będzie przekazane przez rządy takich państw jak Stany Zjednoczone, Japonia, Kanada, Wielka Brytania, Francja i Niemcy. Druga część puli będzie zapewniona przez prywatnych inwestorów, w tym takie banki jak Bank of America czy Citibank. Na chwilę obecną 60% energii elektrycznej w Indonezji produkuje się z węgla, co zapewniło jej w ubiegłym roku dziewiąte miejsce w rankingu największy emiterów CO₂ do atmosfery.

17 listopada: birmańska junta uwolniła w ramach amnestii 6 tys. więźniów. Wśród uwolnionych osób z okazji święta narodowego (National Day) znaleźli się zagraniczni więźniowie. W grupie uwolnionych obcokrajowców znaleźli się doradca ekonomiczny Aung San Suu Kyi z Australii Sean Turnell, który został skazany na trzy lata pozbawienia wolności za pogwałcenie ustawy o tajemnicy państwowej, była brytyjska wysłanniczka Vicky Bowman oraz jej mąż, amerykański obywatel Kyawem Htay Oo, a także japoński filmowiec Toru Kubota. Ponadto amnestią zostało objętych 11 birmańskich celebrytów oraz były minister i bliski współpracownik byłej radczyni stanu Kyaw Tint Swe.

18 listopada: w Tajlandii odbyły się protest przeciwko organizowanemu w Bangkoku szczytowi APEC oraz premierowi Prayuth Chan-ocha. Około 10 km od miejsca, w którym odbył się szczyt APEC, grupa 350 osób przeprowadziła protest antyrządowy. Protestujący starli się z policją, która użyła gumowych kul do rozproszenia zgromadzenia. Ostatecznie aresztowano dziesięć osób biorących udział w proteście.

19 listopada: wybory powszechne w Malezji pokazały wzrost poparcia dla konserwatystów islamskich. Zgodnie z wynikami państwowej komisji wyborczej najwięcej mandatów w wyborach parlamentarnych uzyskała koalicja Pakatan Harapan pod przywództwem wieloletniego lidera opozycyjnego Anwara Ibrahima. Koalicja zdobyła 82 miejsca w parlamencie, a obecnie sprawująca rządy koalicja Perikatan Nasional z byłym premierem Muhyiddinem Yassinem

na czele zdobyła 73 miejsca. Niemniej jednak, żeby uzyskać większość w parlamencie, siła polityczna musi zdobyć 112 z 222 miejsc w parlamencie.

22 listopada: w Kambodży odbył się szczyt ministrów obrony ASEAN bez udziału przedstawiciela z Birmy. Z uwagi na brak wyraźnych postępów w implementacji pięciopunktowego konsensusu, minister obrony Mya Tun Oo po raz pierwszy został wykluczony ze szczytu ministrów obrony ASEAN, choć od czasu zamachu stanu w Birmie z lutego 2021 r. brał udział w wirtualnym spotkaniu tego formatu w listopadzie 2021 r. oraz konwencjonalnym spotkaniu z czerwca 2022 r. w Phnom Penh. Podczas szczytu ministrowie obrony przeanalizowali środowisko regionalne pod kątem bezpieczeństwa, a także zatwierdzili udział Kanady, Francji oraz Wielkiej Brytanii w roli obserwatorów na spotkaniach eksperckich grup roboczych formatu ministrów obrony państw członkowskich ASEAN oraz krajów partnerskich (ASEAN Defence Ministers' Meeting – Plus, ADMM-Plus). Podczas spotkania ADMM-Plus, gospodarz wydarzenia - premier Kambodży Hun Sen, przedstawił koncepcję „zharmonizowanego bezpieczeństwa”, opartego na pięciu kluczowych kwestiach, zakładających: promocję centralnej pozycji ASEAN, promocję wolnej, inkluzywnej i opartej na zasadach architektury bezpieczeństwa regionalnego, wzmocnienie skoncentrowanej na ludziach i opartej na zaufaniu współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa i obrony, promocji kompleksowego bezpieczeństwa (obejmującego również ochronę zdrowia), promocję bezpieczeństwa kooperacyjnego.

22 listopada: na indonezyjskim Bali zorganizowano pierwsze w historii forum straży przybrzeżnej ASEAN. Wzięli w nim udział przedstawiciele z ośmiu państw członkowskich ASEAN: Kambodży, Malezji, Birmy, Indonezji, Filipin, Tajlandii, Singapuru oraz Wietnamu. Tematem przewodnim wydarzenia było pokojowe i bezpieczne środowisko morskie, a co za tym idzie uczestnicy skupili się na dyskusji wokół współpracy morskiej, a także opracowaniu planu comiesięcznej wymiany informacji pomiędzy formacjami straży przybrzeżnej. Forum zostało zwieńczone podpisaniem deklaracji straży przybrzeżnych ASEAN, a także przyjęciem propozycji prezydencji Indonezji podczas przyszłorocznego forum, która będzie sprawowała przewodnictwo w ASEAN w 2023 r.

24 listopada: Anwar Ibrahim został zaprzysiężony na dziesiątego premiera Malezji. Po konsultacjach w ramach specjalnego spotkania dziewięciu sułtanów, król Malezji podjął decyzję o mianowaniu długoletniego opozycjonisty oraz przewodniczącego koalicji politycznej Sojusz Nadziei (Pakatan Harapan) – Anwara Ibrahima, nowym premierem Malezji. Choć koalicji Ibrahima nie udało się zdobyć większości w parlamencie, to jednak uzyskał najwięcej głosów spośród pozostałych ugrupowań.

26 listopada: Filipiny chcą wyznaczyć strefę ochrony środowiska morskiego na spornym obszarze Morza Południowochińskiego.

Izba Reprezentantów zgłosiła projekt ustawy (nr 6373), zgodnie z którym obszar trzech mil morskich rozciągający się od linii podstawowej grupy wysp Kalayaan oraz płycizny Scarborough byłby obszarem chronionym od „destrukcyjnej eksploatacji” przez ludzi. Na mocy ustawy w obrębie tego obszaru zakazane byłoby prowadzenie połowów z użyciem sprzętu rybackiego niszczącego rafy koralowe oraz dno morskie, wyrzucanie lub używanie toksycznych odpadów oraz nie biodegradowalnych materiałów, śmiecenie, stosowanie materiałów wybuchowych, wprowadzanie egzotycznych gatunków lub genetycznie zmodyfikowanych organizmów, budowanie jakichkolwiek konstrukcji (chyba, że w celu rozwoju biosfery), a także wszelkie inne działania prowadzące do niszczenia naturalnej flory i fauny. W ustawie znalazły się odwołania do art. 123 UNCLOS.

26 listopada: rząd Kambodży aresztował prominentną liderkę związków zawodowych.

Chhim Sithar została aresztowana na międzynarodowym lotnisku w Phnom Penh zaraz po powrocie z Australii, gdzie wzięła udział w konferencji dla przedstawicieli związków zawodowych. Zastąpiła organizacją rocznego protestu przed kasynem NagaWorld w stolicy kraju w odpowiedzi na zwolnienie z pracy 1329 pracowników kasyna pod koniec 2021 r. Masowe zwolnienia były odpowiedzią na skutki pandemii koronawirusa, tymczasem głównym postulatem uczestników protestu było przywrócenie do pracy 365 zwolnionych pracowników. W styczniu bieżącego roku została tymczasowo aresztowana pod zarzutem podżegania do popełnienia przestępstwa w wyniku czego spędziła 74 dni w areszcie. Jej ponowne aresztowanie po powrocie z konferencji uzasadniono złamaniem warunków tymczasowego zwolnienia za kaucją, po jej uwolnieniu w marcu 2022 r. Chhim Sithar stała się symbolem wrogości kambodżańskiego rządu wobec związków zawodowych, które walczą o przestrzeganie praw pracowniczych. Dwa dni po jej ponownym aresztowaniu 70 organizacji pozarządowych wezwało do natychmiastowego zwolnienia liderki związków zawodowych.

KOMENTARZ

W pierwszej połowie listopada odbyła się seria długo wyczekiwanych szczytów ASEAN oraz powiązanych spotkań, które pierwszy raz od pandemii koronawirusa zostały zorganizowane w konwencjonalnej formie z bezpośrednim udziałem przedstawicieli państw regionu Azji Południowo-Wschodniej oraz krajów partnerskich. Rozmowy podczas spotkań zostały

zdominowane przez liczne wyzwania o charakterze zewnętrznym jak i wewnętrznym, a co za tym idzie uwaga wielu państw na świecie skupiła się na Kambodży, gdzie spotkania zostały zorganizowane z uwagi na przewodnictwo tego państwa w ASEAN w 2022 r. Czy udało się osiągnąć konsensus w najpilniejszych sprawach?

W przypadku funkcjonowania ASEAN największym wyzwaniem od lutego 2021 r. jest sytuacja wewnętrzna w Birnie, gdzie wojsko przejęło władzę w wyniku zamachu stanu i rozpoczęło siłowe tłumienie wszelkich przejawów opozycji. O kluczowym znaczeniu wyzwania stojącego za rządami junty najlepiej świadczy fakt, że mimo zaplanowanych na listopad szczytów ASEAN, państwa członkowskie zdecydowały się na zwołanie specjalnego spotkania ministerialnego w tej sprawie pod koniec października. Nie powinien zatem dziwić fakt, że tematem przewodnim 40. i 41. szczytu ASEAN były kwestie związane z Birmą, a ściślej mówiąc pięciopunktowym konsensusem, opracowanym przez stowarzyszenie w kwietniu ubiegłego roku. Choć stowarzyszenie wprowadziło pewne ograniczenia wobec junty w postaci wykluczenia lidera junty z oficjalnych spotkań ASEAN (niektóre spotkania robocze na niższym szczeblu dopuszczały obecność przedstawicieli z Birmy), to wciąż nie widać konkretnych postępów z zakresu realizacji postanowień konsensusu. W oświadczeniu wydanym przez liderów ASEAN nie przedstawiono jednak żadnych nowych mechanizmów prowadzących do wywarcia większej presji na juncie. Po raz kolejny wezwano do całkowitego wdrożenia postanowień zawartych w konsensusie. Niemniej jednak nie zdecydowano się na podjęcie ambitniejszych decyzji, jak chociażby większe zaangażowanie w dialog z przedstawicielami birmańskiej opozycji jak Rząd Jedności Narodowej (National Unity Government, NUG). W kategoriach ograniczonego postępu można traktować przyznanie specjalnemu wysłannikowi ASEAN większej swobody w działaniach, wyrażonej poprzez sformułowanie „elastyczne i nieformalne podejście”. Ten zapis sugeruje większe szanse na zainicjowanie nieformalnych kontaktów z NUG oraz innymi stronami wewnętrznego sporu przez nowego specjalnego wysłannika, który będzie wyznaczony przez Indonezję po objęciu prezydencji w ASEAN w przyszłym roku. Ponadto przedstawiciele państw członkowskich przyznali, że obecne okoliczności wymagają opracowania planu wdrażania postanowień konsensusu zawierającego wymierne cele oraz harmonogram, ale nie przedstawiono dalszych szczegółów w tym zakresie. Oświadczenie stowarzyszenia spotkało się z krytyczną oceną zewnętrznych obserwatorów, których zdaniem kroki podjęte przez ASEAN są nieadekwatne do działań junty. Wydaje się jednak, że stowarzyszenie zdaje sobie sprawę ze swoich ograniczeń, ponieważ w oświadczeniu znalazło się wezwanie do ONZ i partnerów ASEAN o wsparcie w rozwiązaniu birmańskiego kryzysu. Warto w tym miejscu dodać, że mimo łagodnej i ogólnikowej formy oświadczenia ASEAN, wojskowy

rząd Birmy odrzucił oświadczenie, zarzucając jednocześnie ASEAN-owi ingerencję w wewnętrzne sprawy państwa. Junta zdaje sobie jednak sprawę, że cierpliwość społeczności międzynarodowej, a także niektórych państw z Azji Południowo-Wschodniej jest na wyczerpaniu. Jest to szczególnie wyraźnie widoczne w przypadku Malezji, która konsekwentnie apeluje o zaostrożenie polityki wobec Birmy i jako pierwsze państwo ASEAN zapowiedziało, że nie uzna wyborów planowanych przez rząd generała Min Aung Hlainga na 2023 r. W ramach zabiegu mającego na celu uspokojenie nastrojów społeczności międzynarodowej kilka dni po zakończeniu szczytów w Kambodży, junta podjęła decyzję o ogłoszeniu amnestii z okazji święta narodowego, w ramach której uwolniono 6 tys. więźniów, w tym kilku obcokrajowców pochodzących z Australii, Japonii, Wielkiej Brytanii oraz Stanów Zjednoczonych.

Inny wartym uwagi wydarzeniem z ostatnich szczytów jest ogłoszenie zgody - „co do zasady” – państw członkowskich stowarzyszenia na przyjęcie Timoru Wschodniego jako jedenastego członka ASEAN. Timor Wschodni zaaplikował o przystąpienie do ASEAN 4 marca 2011 r. i wciąż nie udało się osiągnąć porozumienia w sprawie przyjęcia nowego państwa, co będzie kolejnym argumentem dla krytyków sposobu funkcjonowania stowarzyszenia. Największe obawy związane z rozszerzeniem organizacji budzą ograniczenia finansowe Timoru Wschodniego, który jest jednym z najbiedniejszych krajów na świecie. Ponadto niepokój wzbudza rzekoma silna zależność tego państwa od pomocy rozwojowej z Chin. Oba argumenty nie są jednak przekonujące, albowiem PKB per capita Timoru Wschodniego w 2022 r. wyniosło 1,79 tys. USD, natomiast Birmy 1,1 tys. USD, a Kambodży (organizującej tegoroczne szczyty ASEAN) 1,77 tys. USD. Jeżeli z kolei przyjrzymy się zestawieniu pomocy rozwojowej, jaką Timor Wschodni otrzymał w latach 2019-2020, okaże się, że Chiny nie znajdują się nawet wśród dziesięciu największych darczyńców (pierwsza trójka składa się odpowiednio z Australii, Japonii i Stanów Zjednoczonych). Zgodnie z danymi urzędu statystycznego Timoru Wschodniego w przypadku dwustronnej wymiany handlowej Chiny również nie dominują. W 2021 r. ChRL była drugim największym partnerem importowym. Przy czym import z Chin (72,7 mln USD) był ponad dwukrotnie mniejszy niż z Indonezji (191,9 mln USD) zajmującej pierwszą pozycję i nieznacznie większy od importu z Singapuru (71,9 mln USD) plasującego się na trzecim miejscu. Jeżeli chodzi o eksport, Chiny zajmują dopiero trzecie miejsce (108,9 mln USD) za Singapurem (129,09 mln USD) i Japonią (119,87 mln USD). Co więcej powyższe dane świadczą o deficycie handlowym po stronie chińskiej.

Abstrahując od danych liczbowych, należy wziąć jednak pod uwagę, że istnieje poważne ryzyko zwiększenia się chińskich wpływów w tak małym państwie jakim jest Timor Wschodni. Najprawdopodobniej część państw Azji Południowo-

Wschodniej chce ograniczyć możliwości oddziaływania Pekinu na funkcjonowanie ASEAN za pośrednictwem państw trzecich, tak jak to miało miejsce w 2012 r. w przypadku Kambodży, kiedy pierwszy raz w historii istnienia organizacji nie udało się wydać wspólnego oświadczenia. Dwa lata temu uwagę na ten problem zwrócił były singapurski dyplomata Bilahari Kausikan, który zasugerował nawet możliwość wykluczenia Kambodży i Laosu z organizacji.

Zastrzeżenia pod adresem Phnom Penh są w pełni uzasadnione, mimo tego, że tegoroczna prezydencja Kambodży w ASEAN przyczyniła się do naprawy reputacji państwa po wydarzeniach z 2012 r. W tym kontekście warto się odnieść do sprawy sporów na Morzu Południowochińskim, która była głównym powodem kontrowersji przy okazji pierwszej prezydencji Kambodży sprzed dziesięciu lat. Tym razem rząd Kambodży również zadbał o to, żeby sytuacja na spornych obszarach Morza Południowochińskiego była kwestią drugoplanową, mimo 20. rocznicy opracowania Deklaracji o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim i przeciągających się negocjacjach nad Kodeksem Postępowania. Kambodżański rzecznik do spraw związanych ze szczytami ASEAN wprost stwierdził, że sytuacja na spornych obszarach morskich jest stabilna za wyjątkiem drobnych sporów, które nie podlegają eskalacji. Jest to narracja sprzyjająca interesom Pekinu, który kontynuuje rozbudowę sztucznych wysp na Morzu Południowochińskim, czego dowodem są zdjęcia z archipelagu Spratly wykonane przez Ezra Acayana pod koniec października bieżącego roku.

Oprócz spraw o charakterze wewnętrznym, szczyty ASEAN odgrywają również bardzo ważną rolę o charakterze regionalnym, a nawet międzynarodowym. Przy tej okazji należy zwrócić uwagę na podniesienie rangi relacji ASEAN-u ze Stanami Zjednoczonymi i Indiami do kompleksowego partnerstwa strategicznego. Tym samym oba państwa dołączyły do Chin i Australii, którym przyznano ten status w ubiegłym roku. Sama decyzja ma dwa wymiary, symboliczny i praktyczny. Z jednej strony państwa Azji Południowo-Wschodniej pokazały, że zależy im na zrównoważonych relacjach zarówno z Chinami jak i Stanami Zjednoczonymi, a co za tym idzie nie mają zamiaru opowiadać się po którejkolwiek ze stron w rywalizacji pomiędzy mocarstwami. Z drugiej liczą na pogłębienie współpracy politycznej i gospodarczej z Indiami oraz USA, a także ich poparcie dla strategii ASEAN na Indo-Pacyfiku (Outlook on the Indo-Pacific, AOIP). Na przestrzeni ostatnich miesięcy szczególnie widoczne jest większe zaangażowanie Waszyngtonu w Azji Południowo-Wschodniej. Prezydent Joe Biden wziął udział w szczytach w Phnom Penh, spotykając się z przedstawicielami regionu drugi raz od czasu specjalnego szczytu ASEAN-USA w Stanach Zjednoczonych z maja bieżącego roku. Ponadto wyznaczono Yohannesa Abrahama na nowego amerykańskiego ambasadora przy ASEAN, który objął stanowisko po Ninie

Hachigian. Warto zaznaczyć, że stanowisko było nieobsadzone przez okres pięciu lat.

Z perspektywy obecnej sytuacji w Europie na uwagę zasługuje jeszcze jedno wydarzenie, a mianowicie podpisanie przez ministra spraw zagranicznych Dmytro Kuleby dokumentów o przystąpieniu Ukrainy do Traktatu o przyjaźni i współpracy w Azji Południowo-Wschodniej (Treaty of Amity and Cooperation in Southeast Asia, TAC). Wśród sygnatariuszy traktatu znajdują się między innymi Chiny, Indie, Stany Zjednoczone, Rosja oraz Unia Europejska. Kluczowymi zasadami traktatu są wzajemne poszanowanie niepodległości i integralności terytorialnej, rozstrzyganie sporów środkami pokojowymi oraz wyrzeczenie się groźby lub użycia siły. Podpisanie dokumentu jest wstępnym warunkiem nawiązania formalnego partnerstwa z ASEAN, a co za tym idzie przystąpienie Ukrainy do traktatu należy odbierać jako gest poparcia dla Kijowa ze strony stowarzyszenia. Ogłoszenie tej informacji spotkało się z dobrym przyjęciem na arenie międzynarodowej, tym bardziej, że płynęły już wcześniej pozytywne sygnały z regionu. Singapur jako jedno z pierwszych państw ogłosiło nałożenie sankcji na Rosję po rozpoczęciu inwazji na Ukrainę, natomiast Kambodża była jednym ze stu państw, które współsponsorowały rezolucję ONZ potępiającą rosyjską inwazję na Ukrainę. Niestety rzeczywistość szybko zweryfikowała prawdziwe podejście państw Azji Południowo-Wschodniej do wojny na Ukrainie. Kilka dni po ogłoszeniu decyzji w sprawie TAC odbyło się głosowanie na forum ONZ w sprawie rezolucji odnośnie rosyjskich reparacji wojennych dla Ukrainy. Wśród 94 państw głosujących za przyjęciem rezolucji znalazły się tylko trzy państwa członkowskie ASEAN: Singapur, Filipiny oraz Birma (przedstawicielstwo Birmy przy ONZ nie zostało wyznaczone przez juntę sprawującą obecnie władzę w kraju). Pozostałe państwa stowarzyszenia znalazły się w grupie 73 państw, które wstrzymały się od głosu. Postawa większości członków ASEAN była rozczarowująca i po raz kolejny pokazała silne podziały wewnątrz stowarzyszenia.

Biorąc pod uwagę kumulację wyzwań z jakimi mierzy się społeczność międzynarodowa trudno wystawić jednoznaczną ocenę wyników szczytów ASEAN. Jednocześnie należy pamiętać, że Stowarzyszenie Narodów Azji Południowo-Wschodniej powstało kilkadziesiąt lat temu i od tamtej pory nie przeprowadzono większych reform, a co za tym idzie organizacja nie dysponuje odpowiednim zestawem narzędzi, aby skutecznie zmierzyć się z wyzwaniami obecnych czasów. Niemniej jednak wydaje się, że należy pozytywnie ocenić listopadową serię szczytów zorganizowanych przez Kambodżę, zwłaszcza jeżeli za punkt odniesienia weźmiemy ostatnią prezydencję tego kraju z 2012 r. Ponadto warto docenić wysiłek jaki państwa Azji Południowo-Wschodniej wkładają w zachowanie jedności i wypracowanie konsensusu w sprawach o

strategicznym znaczeniu. Powyżej opisane przykłady świadczą o skrajnie różnym podejściu poszczególnych państw do kluczowych kwestii, takich jak chociażby polityka wobec Birmy. Elastyczność w zakresie opracowywania wspólnych oświadczeń sprawia, że ich treść jest często rozczarowująca, ale dzięki temu zapobiega się rozłamowi ASEAN, który mógłby doprowadzić do pogłębienia destabilizacji regionu.

II. STOSUNKI BILATERALNE CHIN Z PAŃSTWAMI ASEAN

1 listopada: Singapur i Chiny podpisały 19 porozumień z zakresu zacieśnienia współpracy w obszarach związanych z ochroną środowiska i cyfryzacji. Po dwóch latach obradowania za pośrednictwem wideokonferencji, doszło do bezpośredniego spotkania w ramach wspólnej rady współpracy dwustronnej (Joint Council for Bilateral Cooperation, JCBC), będącej najwyższym forum pogłębienia stosunków dwustronnych, które funkcjonuje od 2004 r. W 18. edycji tego formatu spotkało się 14 przedstawicieli Singapuru oraz Chin, a obrady zostały poprowadzone przez wicepremierów Heng Swee Keata oraz Han Zhenga w Singapurze. Wśród 19 umów znalazły zagadnienia dotyczące wschodzących obszarów gospodarki ekologicznej i cyfrowej. Urząd Monetarny Singapuru wraz z Ludowym Bankiem Chin mają powołać grupę zadaniową, mającą na celu zbadanie możliwości ekologicznych inwestycji w Chinach. Ponadto służby celne z obu państw uruchomią nową usługę umożliwiającą śledzenie ruchu kontenerów pomiędzy portem w Singapurze oraz dwoma chińskimi portami. Z kolei ministerstwo handlu i przemysłu osiągnęło porozumienie z chińskim ministerstwem nauki i technologii w sprawie wspólnych projektów badawczych. Przedstawiciele obu stron poruszyli także kwestie związane z dalszym rozwojem trzech flagowych projektów tj. Suzhou Industrial Park, Tianjin Eco-city i Chongqing Connectivity Initiative. Osobny protokół podpisano w sprawie dalszej promocji singapurskiej aktywności biznesowej w projekcie Guangzhou Knowledge City, zainicjowanym w 2010 r.

2 listopada: Chiny otworzyły nowe połączenie morskie z Birmą przez Morze Południowochińskie. Chińska ambasada w Birmie wydała oświadczenie z informacją o utworzeniu bezpośredniego połączenia morskiego pomiędzy międzynarodowym portem w prowincji Guangxi a hubem w Rangun - Beibu Gulf Port-Myanmar. Nowe połączenie ma funkcjonować w ramach największej na świecie umowy o wolnym handlu RCEP, natomiast za jego funkcjonowanie będą odpowiedzialne Beibu Gulf Port Group oraz SITC Container Lines (Shanghai). Zgodnie ze wstępnymi planami trasą mają podróżować cztery statki towarowe tygodniowo, przy czym w drodze do Birmy będą również zawijały do innych chińskich portów jak i portów w Malezji i Indonezji. Inauguracja szlaku morskiego

została zrealizowana zaledwie miesiąc po otwarciu elektrowni gazowej o wartości 180 mln USD i mocy 135 megawatów, która powstała dzięki chińskiemu wsparciu w ramach korytarza ekonomicznego Chiny-Birma. Można zatem mówić o kontynuacji współpracy dwustronnej mimo zamachu stanu przeprowadzonego przez juntę.

3 listopada: strażę przybrzeżną z Chin i Wietnamu przeprowadziły drugą edycję wspólnego patrolu w 2022 r. Formacje straży przybrzeżnej z obu państw przeprowadziły patrol w pobliżu Zatoki Tonkińskiej, który został uzupełniony o szereg inicjatyw edukacyjnych pogłębiających wzajemne zrozumienie oraz podniesienie kwalifikacji mających na celu zwiększenie bezpieczeństwa morskiego w regionie.

3 listopada: kolejna grupa Chińczyków zaangażowana w działalność hazardową została deportowana z Filipin. Grupa 21 obywateli Chin wyleciała samolotem do Wuhan w ramach kampanii mającej na celu ograniczenie przestępstw powiązanych z przemysłem internetowych gier hazardowych. Pierwsza grupa sześciu Chińczyków została deportowana 19 października, ale wciąż jeszcze ponad 300 aresztowanych osób, w większości obywateli ChRL, czeka na dopełnienie formalności związanych z odesłaniem do kraju.

3 listopada: w Bangkoku zorganizowano chińsko-tajskie forum inwestycyjne. Strona chińska była reprezentowana na wydarzeniu przez ambasadora Han Zhiqianga, natomiast w imieniu rządu Tajlandii wziął udział premier Prayut Chan-o-cha, który przedstawił oczekiwania związane ze zwiększeniem chińskich inwestycji. Premier zadeklarował także poparcie dla chińskiej inicjatywy globalnego rozwoju (Global Development Initiative), wpasowującej się w ekonomiczny model Tajlandii Bio-Circular-Green. Zgodnie z danymi statystycznymi w ciągu pierwszych dziewięciu miesięcy bieżącego roku Chiny są liderem, jeżeli chodzi o bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Tajlandii.

7 listopada: prezydent Filipin mianował nowego ambasadora w Chinach. Ferdinand Marcos Jr. mianował doświadczonego dziennikarza Jaime FlorCruza na nowego ambasadora Filipin w ChRL. Był on wcześniej szefem biura CNN w Pekinie, natomiast w latach 70-tych został wygnany z Filipin do Chin, ponieważ sprzeciwiał się rządowi ojca obecnego prezydenta, Ferdinanda Marcosa seniora. Jaime FlorCruz zastąpi na stanowisku innego byłego dziennikarza Chito Santa, który był szefem pekińskiego biura ABC News. Chito Santa zmarł z przyczyn naturalnych w kwietniu bieżącego roku w wieku 74 lat.

9 listopada: na marginesie serii szczytów w Kambodży premier ChRL spotkał się z Hun Senem. Premierzy obu państw dokonali przeglądu stosunków bilateralnych, którego zwieńczeniem było podpisanie ponad

dziesięciu porozumień dotyczących współpracy z zakresu rolnictwa, infrastruktury, edukacji, tradycyjnych chińskich leków, ceł, technologii, oraz zmian klimatycznych. Ponadto przedstawiciele obu państw wzięli udział w ceremonii inauguracyjnej drogi ekspresowej Phnom Penh-Sihanoukville, będącej przykładem współpracy infrastrukturalnej Kambodży i Chin.

10 listopada: Chiny zamierzają zacieśnić współpracę gospodarczą z ASEAN poprzez projekt strefy wolnego handlu 3.0. Podczas serii spotkań z przedstawicielami państw członkowskich ASEAN w Kambodży, chiński premier Li Keqiang ma rozpocząć rozmowy nad pogłębieniem współpracy gospodarczej i wzmocnieniem łańcuchów dostaw w ramach obowiązującej umowy handlowej Chiny-ASEAN (ACFTA) w najnowszej wersji 3.0. Wszystko wskazuje na to, że Pekin dąży do stworzenia alternatywy dla amerykańskich sankcji i ograniczeń i jednocześnie zaproponowania alternatywy państwom ASEAN wobec inicjatywy Waszyngtonu, jaką jest IPEF. Do ostatnich usprawnień w umowie o wolnym handlu Chiny-ASEAN doszło w 2019 r.

11 listopada: pod przewodnictwem Hun Sena i Li Keqiang odbył się 25. szczyt ASEAN-Chiny. Podczas szczytu obie strony zobowiązały się do dalszego pogłębiania współpracy w ramach kompleksowego partnerstwa strategicznego zawartego w ubiegłym roku. Według premiera ChRL stosunki dwustronne cieszą się „harmonijną koegzystencją”, gdzie wszyscy są traktowani na równych zasadach z zachowaniem szacunku w duchu dialogu i konsultacji. Najlepszy dowodem na rozwój współpracy mają być dane statystyczne, według których w ciągu pierwszych dziesięciu miesięcy bieżącego roku wymiana handlowa osiągnęła wartość 798,4 mld USD co stanowi wzrost o 13,8% w porównaniu do tego samego okresu z roku ubiegłego. Szczyt został zwieńczony wydaniem szeregu wspólnych oświadczeń, poświęconych współpracy z zakresu bezpieczeństwa żywnościowego, wzmocnieniu wspólnego zrównoważonego rozwoju oraz z okazji 20. rocznicy opracowania Deklaracji o postępowaniu stron na Morzu Południowochińskim. Przy okazji tego ostatniego dokumentu warto przytoczyć wypowiedź kambodżańskiego rzecznika ds. związanych ze szczytami ASEAN Kung Phoaka, który stwierdził, że kwestie związane ze sporami na Morzu Południowochińskim nie są już głównym tematem szczytu, mimo tego, że jest to jeden z najpoważniejszych sporów w regionie. Najwięcej uwagi poświęcono wojnie na Ukrainie, kryzysowi politycznemu w Birmie oraz ekonomicznym skutkom pandemii koronawirusa.

12 listopada: Li Keqiang wziął udział 25. szczyt ASEAN+3. Podczas swojego wystąpienia premier ChRL zwrócił uwagę na konieczność pogłębienia regionalnej integracji ekonomicznej, a także współpracy w zakresie przemysłowego podziału pracy w Azji. Ponadto Li Keqiang odniósł się do potrzeby budowy silniejszych mechanizmów zdolnych do odpowiedzi na kryzysy

zdrowotne, żywnościowe i finansowe, które stanowią coraz większe wyzwanie. Premier Chin zaznaczył również konieczność pogłębienia zwiększenia intensywności wymiany kulturowej i międzyludzkiej oraz wzmocnienia zrównoważonego rozwoju w ramach implementacji Agendy na rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030 opracowanej na forum ONZ jak i chińskiej inicjatywy globalnego rozwoju (Global Development Initiative).

13 listopada: liderzy ASEAN oraz Chin rozpoczęli oficjalne negocjacje nad modernizacją umowy o wolnym handlu ASEAN-Chiny (ACFTA). Pogłębienie współpracy a ramach ACFTA będzie dotyczyło takich obszarów jak gospodarka cyfrowa, źródła energii odnawialnej, łańcuchy dostaw, ochrony praw konsumentów, a także działalności małych i średnich przedsiębiorstw. Na chwilę obecną Chiny są największym partnerem handlowym ASEAN oraz drugim największym źródłem bezpośrednich inwestycji zagranicznych. W 2021 r. wartość handlu dwustronnego wyniosła 669 mld USD, co stanowi wzrost o 29% w porównaniu do 2020 r. W tym samym okresie wartość bezpośrednich inwestycji zagranicznych podwoiła się z 7 mld USD do 13,6 mld USD. Warto przy tym zwrócić uwagę na rosnący deficyt handlowy po stronie ASEAN w handlu z Chinami, który wzrósł z 15 mld USD w 2011 r. do 82 mld USD w 2020 r.

13 listopada: premier Chin wziął udział w 17. Szczycie Azji Wschodniej w Phnom Penh. Li Keqiang zwrócił podczas swojego wystąpienia uwagę na trzy elementy, do których zaliczył utrzymanie strategicznego dialogu w ramach konstruktywnych interakcji. Wykorzystał przy tym okazję do promocji chińskiej inicjatywy globalnego bezpieczeństwa (Global Security Initiative) w tym zakresie. W dalszej kolejności odniósł się do poszukiwania wzajemnie korzystnych metod współpracy, pozwalających na zwalczanie wyzwań i zagrożeń w obszarze ekonomiczny, zdrowotnym oraz środowiskowym. Na samym końcu odwołał się do zachowania centralnej roli ASEAN w regionalnej architekturze. Przy tej okazji wyraził pełne poparcie dla działań ASEAN zorientowanych na stabilizację sytuacji w Birmie. Druga część wystąpienia została poświęcona sytuacji na Morzu Południowochińskim, w której znalazły się tradycyjne deklaracje o zachowaniu swobody żeglugi i przelotu, a także postępujących pracach nad Kodeksem Postępowania.

17 listopada: prezydent Filipin spotkał się po raz pierwszy z prezydentem ChRL na marginesie szczytu APEC w Tajlandii. Ferdinand Marcos Jr. w rozmowie z Xi Jinpingiem poruszył kwestie związane z sytuacją regionalną oraz szczegóły jego wizyty w Chinach zaplanowanej na początek stycznia przyszłego roku. Liderzy obu państw omówili także możliwości wzmocnienia współpracy dwustronnej w obszarach rolnictwa, energetyki, infrastruktury i wymiany międzyludzkiej.

17 listopada: prezydent Chin spotkał się z premierem Singapuru na marginesie szczytu APEC w Bangkoku. Liderzy obu państw spotkali się osobiście po raz pierwszy od forum Pasa i Szlaku w Pekinie z kwietnia 2019 r., a w rozmowie wzięli również ministrowie spraw zagranicznych Chin oraz Singapuru. Xi Jinping poinformował Lee Hsien Loonga o wynikach XX Zjazdu KPCh, a także przedstawił plan współpracy z Singapurem nad promocją chińskiej inicjatywy globalnego rozwoju w regionie, aby wesprzeć państwa rozwijające się w implementacji Agendy na rzecz Zrównoważonego Rozwoju 2030 opracowanej na forum ONZ. Strona chińska oferuje pomoc w obszarach dotyczących zmian klimatycznych, bezpieczeństwa żywnościowego, ubóstwa oraz zdrowia publicznego.

18 listopada: minister obrony Indonezji spotkał się ze swoim chińskim odpowiednikiem w Xi'anie. Wei Fenghe poinformował Prabowo Subianto o ustaleniach 20 Zjazdu KPCh, a także pogratulował organizacji szczytu G20 przez Indonezję. Przedstawiciele obu stron zgodzili się na wznowienie wspólnych ćwiczeń militarnych, wstrzymanych z powodu pandemii koronawirusa. Wymienili się również poglądami dotyczącymi kryzysu na Ukrainie jak również sytuacji na Morzu Południowochińskim.

20 listopada: chińska straż przybrzeżna „siłowo” przejęła od filipińskiej marynarki wojennej fragment chińskiej rakiety satelitarnej wyłowionej z morza. Jednostka chińskiej straży przybrzeżnej o numerze BN 5203 przeprowadziła pościg i dwukrotnie zablokowała drogę filipińskiej łodzi pontonowej z żołnierzami marynarki wojennej, próbującymi odholować duży fragmentu metalu, pochodzący najprawdopodobniej z chińskiej rakiety satelitarnej. Marynarka wojenna próbowała wydobyć szczątki na kontrolowaną przez Filipiny wyspę Thitu w celu przeprowadzenia inspekcji. Po tym jak główna jednostka chińskiej straży przybrzeżnej zablokowała drogę łodzi pontonowej, zwodowano mniejszą jednostkę ze sztywnym kadłubem, która przecięła linkę holowniczą i zabezpieczyła szczątki rakiety. Do incydentu doszło 3 mile morskie od wyspy Thitu. Ponadto, dwie godziny po wydarzeniu odnotowano wystrzał artyleryjski z kontrolowanej przez Chiny rafy Subi.

20 listopada: premier Kambodży spotkał się z ministrem obrony ChRL. Hun Sen podkreślił w rozmowie z generałem Wei Fenghe, że stosunki Chin z ASEAN weszły pod przewodnictwem Kambodży w ASEAN w 2022 r. w najlepszy okres w historii. Premier zwrócił uwagę, że Kambodża aktywnie wspierała prace nad Kodeksem Postępowania na Morzu Południowochińskim. Przedstawiciele obu państw omówili plany dalszego rozwoju współpracy militarnej, włącznie z wymianą personalną, budową mechanizmów współpracy jak i organizacją ćwiczeń. Wei Fenghe spotkał się także z ministrem obrony Tea Banhem oraz synem premiera, Hunem Manetem, pełniącym funkcję zastępcy

głównodowodzącego Królewskich Sił Zbrojnych Kambodży i dowódcy Królewskiej Armii Kambodży.

22 listopada: prezydent Filipin zapowiedział złożenie noty dyplomatycznej do Chin w sprawie incydentu w pobliżu wyspy Thitu. Ferdinand Marcos Jr. poinformował o złożeniu noty werbalnej w sprawie „siłowego” przejęcia przez chińską straż przybrzeżną fragmentu rakiety wyłowionej przez filipińską marynarkę wojenną z wód w pobliżu kontrolowanej przez Filipiny wyspy Thitu na Morzu Południowochińskim. Warto przy tym zauważyć, że działania chińskiej straży przybrzeżnej zostały określone jako „siłowe” w raporcie filipińskiej marynarki wojennej, natomiast chińska marynarka wojenna w swoich wyjaśnieniach złożonych stronie filipińskiej inaczej scharakteryzowała wydarzenia w pobliżu wyspy Thitu. Niemniej jednak prezydent Marcos uznał doniesienia filipińskiej marynarki wojennej za bardziej wiarygodne, stąd decyzja o złożeniu noty.

22 listopada: otwarcie lotniska w Kambodży budowanego ze wsparciem z Chin zostało opóźnione. Inauguracja lotniska Dara Sakor położonego niedaleko Zatoki Tajlandzkiej o wartości 350 mln USD została przesunięta z końca 2022 r. na połowę 2023 r. Opóźnienie wynika z problemów związanych z pandemią koronawirusa. W projekt jest zaangażowana chińska firma Tianjin Union Development Group.

24 listopada: Filipiny złożyły notę dyplomatyczną do Chin wzywającą do wyjaśnień w sprawie incydentu na Morzu Południowochińskim. Minister spraw zagranicznych Enrique Manalo poinformował o wysłaniu noty werbalnej, zgodnie z którą Filipiny oczekują wyjaśnień od Chin w sprawie działań chińskiej straży przybrzeżnej w pobliżu wyspy Thitu. Szef filipińskiej dyplomacji zaznaczył, że podjęcie dalszych kroków dyplomatycznych będzie uzależnione od odpowiedzi strony chińskiej. O wciąż napiętej sytuacji na Morzu Południowochińskim może świadczyć fakt, że w 2022 r. rząd w Manili złożył 189 protestów przeciwko działaniom ChRL, z czego 61 zgłoszono po objęciu rządów przez Ferdinanda Marcosa Jr. w połowie bieżącego roku.

24 listopada: negocjacje nad Kodeksem Postępowania na Morzu Południowochińskim zostaną wznowione w przyszłym roku. Minister spraw zagranicznych Filipin Enrique Manalo poinformował w wywiadzie prasowym, że po dwuletniej przerwie wynikającej z utrudnień związanych z pandemią koronawirusa zostaną wznowione w 2023 r. negocjacje nad Kodeksem Postępowania na Morzu Południowochińskim w formule stacjonarnej. Zgodnie ze wstępnymi ustaleniami w przyszłym roku mają się odbyć 2-3 rundy negocjacji. Zdaniem ministra opracowanie finalnej wersji dokumentu powinno nastąpić w ciągu jednego roku lub dwóch lat.

24 listopada: marynarki wojenne Chin i Wietnamu przeprowadziły 33. wspólny patrol w Zatoce Tonkińskiej. Chińska korweta Hanzhong oraz fregata Guangyuan wspólnie z wietnamskimi jednostkami marynarki wojenne zrealizowały patrol wzdłuż morskiej granicy między państwami. Celem inicjatywy było wzmocnienie współpracy w zakresie wymiany informacji dotyczących hydrometeorologii i stanu morza oraz powietrza w obszarze zatoki. Patrole są realizowane na podstawie porozumienia osiągniętego w 2005 r.

28 listopada: dowódca filipińskiej straży przybrzeżnej spotkał się z chińskim ambasadorem na Filipinach. Admirał Artemio Abu spotkał się z Huang Xilianem zaledwie trzy dni po wizycie wiceprezydent USA Kamali Harris na Filipinach, podczas której spotkała się z przedstawicielami filipińskiej straży przybrzeżnej. Artemio Abu zaapelował, aby chińska straż przybrzeżna nie realizowała niebezpiecznych manewrów wobec filipińskiej straży przybrzeżnej. Przedstawiciele obu państw poruszyli także kwestię związaną z rewizją funkcjonowania gorącej linii pomiędzy strażami przybrzeżnymi, która została ustanowiona podczas posiedzenia wspólnego komitetu w 2017 r.

KOMENTARZ

Na marginesie szczytu APEC w Tajlandii doszło do pierwszego spotkania prezydenta Filipin z przewodniczącym ChRL, po którym potwierdzono zapowiedź wizyty Ferdinanda Marcosa Jr. w Chinach w styczniu 2023 r. Wszystko wskazuje na to, że polityka zagraniczna Filipin będzie oparta na balansowaniu pomiędzy rywalizującymi mocarstwami, co z pewnością zostanie wystawione na próbę w przypadku intensyfikacji napięć na linii Pekin-Waszyngton. Odejście prochińskiego prezydenta Rodrigo Duterte stawia ChRL w trudniejszej sytuacji, ponieważ będzie się musiała bardziej zaangażować w relacje z Filipinami, aby nie dopuścić do konsolidacji amerykańskich wpływów w tym strategicznie położonym państwie.

Wizyta prezydenta Marcosa w Chinach na początku 2023 r. będzie doskonałą okazją, żeby zaoferować nowe formy współpracy, zwłaszcza w obszarze wymiany handlowej i inwestycji. Chińskie zachęty będą musiały być nie tylko atrakcyjne pod względem ekonomicznym, ale ich wdrażanie musi się odbyć w przyspieszonym tempie. Głównie za sprawą tego, że wiele umów oraz obietnic nie zostało zrealizowanych z poprzednich porozumień zawartych pomiędzy Xi Jinpingiem i Rodrigo Duterte w ciągu jego sześcioletniej kadencji. Ucierpiał na tym chiński wizerunek na Filipinach, co zmusiło prezydenta Duterte do rewizji

polityki zagranicznej w ostatnich miesiącach rządów, pod wpływem presji wewnątrz kraju.

Warto również podkreślić, że w kwietniu 2023 r. wygasa traktat o wzmocnionej współpracy obronnej (EDCA) zawarty pomiędzy Stanami Zjednoczonymi i Filipinami w 2014 r. W związku z tym będą prowadzone negocjacje w sprawie odnowienia, zmiany lub przedłużenia traktatu, które powinny zostać wdrożone do czerwca 2023 r.. Już pojawiają się doniesienia o rozszerzeniu liczby baz wojskowych, które mają funkcjonować w ramach EDCA, a co za tym idzie rotacyjna obecność amerykańskich sił zbrojnych na Filipinach będzie miała bardziej kompleksowy charakter. Istnieje również możliwość powrotu marynarki wojennej USA do Zatoki Subic, gdzie 30 lat temu działała baza amerykańska baza. Wyjście zatoki na Morze Południowocchińskie nie tylko ułatwiłoby Stanom Zjednoczonym realizację misji swobody żeglugi na spornych obszarach Morza Południowocchińskiego, ale również pozwoliłoby na szybszą reakcję w razie kryzysu na tym akwenie lub w Cieśninie Tajwańskiej.

Na chwilę obecną chińska aktywność na Morzu Południowocchińskim dostarcza dodatkowych argumentów rządowi w Manili, aby zacieśnić współpracę z zakresu bezpieczeństwa z Waszyngtonem. Najlepszy przykładem jest ostatni incydent z udziałem chińskiej straży przybrzeżnej, która w sposób siłowy przejęła od filipińskiej marynarki wojennej fragment metalu z okolic wyspy Thitu, który jest najprawdopodobniej fragmentem chińskiej rakiety Long March 5B. Przymusowe działania Chin, łamiące międzynarodowe przepisy o zapobieganiu zdarzeniom na morzu (International Regulations for Preventing Collisions at Sea, COLREGS), doprowadziły do złożenia przez ministerstwo spraw zagranicznych noty dyplomatycznej z żądaniem złożenia wyjaśnień w tej sprawie. Rząd w Pekinie musi dostosować swoją politykę do nowych warunków związanych ze zmianą prezydenta Filipin, który nie jest skłonny do bagatelizowania chińskiej asertywności na Morzu Południowocchińskim w taki sam sposób, jak to miał w zwyczaju Rodrigo Duterte.

Co więcej, Ferdinand Marcos Jr. ogłosił odejście od kontrowersyjnej kampanii antynarkotykowej zainicjowanej przez swojego poprzednika na rzecz bardziej liberalnego podejścia, opartego na edukacji i rehabilitacji. Jest to krok w stronę naprawy wizerunku Filipin na arenie międzynarodowej, który ma się przyczynić do zmniejszenia krytyki związanej z łamaniem praw człowieka. Ten zabieg pozbawi Białe Dobre dodatkowe ograniczeń ze strony kongresu w przypadku realizacji programów pomocowych czy kontraktów zbrojeniowych dla Filipin. Poprawa standardów przestrzegania praw człowieka na Filipinach z pewnością przyczyni się również do większego zaangażowania Unii Europejskiej oraz amerykańskich sojuszników we współpracę z rządem w Manili. Będzie to kolejny cios w Chiny, które korzystały z ostracyzmu społeczności międzynarodowej

wobec polityki prezydenta Duterte wewnątrz kraju. Pekin będzie musiał sprostać bardziej zaciętej konkurencji, a co za tym idzie będzie musiał ponieść większe koszty, jeżeli chce utrzymać swoje wpływy na Filipinach.

III. RYWALIZACJA CHINY-USA W ASEAN

5 listopada: kwestie finansowe są przyczyną przeciągających się rozmów nad zakupem przez Indonezję amerykańskich myśliwców F-15. Przedstawiciele firmy Boeing przylecieli do Indonezji, aby na marginesie corocznej wystawy uzbrojenia umówić warunki finansowania potencjalnego zakupu 36 myśliwców F-15. Indonezyjski rząd nalega, aby opłata za samoloty oraz sprzęt w wysokości 13,9 mld USD została wykonana w ratach. Obie strony nie doszły do porozumienia, a co za tym idzie najprawdopodobniej nie dojdzie do podpisania umowy przed końcem bieżącego roku.

8 listopada: Filipiny pracują nad przyspieszeniem zacieśnienia współpracy z zakresu bezpieczeństwa ze Stanami Zjednoczonymi. Rzecznik filipińskiego ministerstwa obrony Arsenio Andolong potwierdził doniesienia o trwających rozmowach ze stroną amerykańską nad przyspieszeniem wdrożenia zapisów z traktatu o wzmocnionej współpracy obronnej (EDCA), podpisanego w 2014 r. Obie strony mają skupić się na renowacji infrastruktury w pięciu bazach wojskowych, do których mają dostęp amerykańskie siły zbrojne na mocy EDCA, a także rozważyć rozszerzenie liczby obiektów militarnych z możliwością dostępu żołnierzy z USA. Do tej pory na zatwierdzone projekty przeznaczono środki w wysokości 65,5 mln USD.

12 listopada: podczas 10. szczytu ASEAN-USA podniesiono rangę stosunków dwustronnych do kompleksowego partnerstwa strategicznego. Podczas szczytu w Phnom Penh, na którym upamiętniono również 45. rocznicę relacji w ramach partnera dialogu doszło do analogicznego podniesienia rangi stosunków ASEAN ze Stanami Zjednoczonymi, do którego doszło rok temu w przypadku Chin i Australii. Zgodnie z oświadczeniem wydanym przez stowarzyszenie, obie strony będą kontynuowały współpracę w wielu obszarach, począwszy od energetyki i zmian klimatycznych po współpracę gospodarczą i bezpieczeństwo morskie. Warto podkreślić, że w szczycie wzięł osobiście udział prezydent Joe Biden, który w przeciwieństwie do swojego poprzednika przywiązuje większą wagę do bezpośrednich kontaktów z liderami Azji Południowo-Wschodniej. Prezydent USA poinformował, że planuje przyszłoroczne wsparcie dla państw regionu w postaci 825 mln USD na różnego rodzaju projekty pomocowe z zakresu źródeł energii odnawialnej, edukacji, ochrony zdrowia czy ochrony praw

człowieka. Dla porównania na ten sam cel w 2022 r. Stany Zjednoczone przeznaczyły 860 mln USD.

12 listopada: prezydent USA wezwał rząd Kambodży do uwolnienia skazanych aktywistów. Podczas wizyty w Kambodży, Joe Biden zwrócił się do rządu z apelem o uwolnienie Theary Seng, posiadającej podwójne obywatelstwo, którą skazano na sześć lat pozbawienia wolności za zdradę. Wraz z nią skazano ponad 60 innych aktywistów. Rządu Hun Sena budzą wiele wątpliwości w kontekście przestrzegania praw człowieka oraz wolności słowa.

17 listopada: amerykański Sekretarz Stanu spotkał się z wietnamskim ministrem spraw zagranicznych na marginesie szczytu APEC w Tajlandii. Antony Blinken spotkał się z Bui Thanh Son na marginesie szczytu APEC w Bangkoku. Mimo zwrócenia uwagi na przyszłoroczną 10. rocznicę zawarcia kompleksowego partnerstwa między państwami nie pojawiły się jakiegokolwiek przesłanki o możliwości podniesienia rangi stosunków do strategicznego partnerstwa. Przedstawiciele obu stron zwrócili jedynie uwagę na daleko idące zacieśnienie stosunków politycznych i gospodarczych na przestrzeni ostatniej dekady.

18 listopada: wiceprezydent USA zapewniła państwa regionu o amerykańskim zaangażowaniu w Indo-Pacyfiku podczas szczytu APEC w Tajlandii. Kamala Harris podkreśliła wieloletnie zaangażowanie ekonomiczne Stanów Zjednoczonych w regionie, które będzie kontynuowane za sprawą nowej inicjatywy jaką są Ramy Gospodarcze Indo-Pacyfiku (Indo-Pacific Economic Framework, IPEF). Zwróciła również uwagę na zainicjowaną przez grupę G7 inicjatywę Partnerstwa na rzecz Globalnej Infrastruktury i Inwestycji (Partnership for Global Infrastructure and Investment, PGII), za pośrednictwem której zostanie udzielone wsparcie finansowe w wysokości 600 mln USD na rzecz projektów infrastrukturalnych w państwach rozwijających się.

19 listopada: Stany Zjednoczone pomogą Tajlandii w walce ze zmianami klimatycznymi poprzez energetykę atomową. Kamala Harris poinformowała, że w ramach projektu Net Zero World Initiative, zainicjowanego w ubiegłym roku podczas szczytu klimatycznego w Glasgow, Stany Zjednoczone pomogą Tajlandii rozwinąć energetykę atomową za sprawą mały reaktorów jądrowych. Przedsięwzięcie ma na celu przyspieszenie osiągnięcia przez Tajlandię neutralności emisyjnej, która według obecnych planów ma być osiągnięta w 2065 r. Ponadto strona amerykańska zaoferowała współpracę nad rozwojem Internetu piątej generacji, a także pomoc w obszarze ochrony zdrowia poprzez budowę centrum leczenia nowotworów we wschodniej prowincji Chonburi.

19 listopada: zdaniem prezydenta Filipin wizyta amerykańskiej wiceprezydent na Palawan nie zaszkodzi chińsko-filipińskim relacjom.

Podczas konferencji prasowej na marginesie szczytu APEC w Tajlandii Ferdinand Marcos Jr. stwierdził, że wizyta Kamali Harris na Palawan nie doprowadzi do wzrostu napięć w relacjach na linii Manila-Pekin. Przyznał, że choć Palawan znajduje się najbliżej spornych obszarów Morza Południowochińskiego, to wciąż jest terytorium Filipin, a co za tym idzie wizyta wiceprezydent nie różni się od pozostałych wizyt przedstawicieli amerykańskiego rządu.

21 listopada: Stany Zjednoczone przekazały 5 mln USD wsparcia na filipiński program szczepień przeciwko koronawirusowi. Amerykańska ambasada na Filipinach poinformowała o udzieleniu wsparcia za pośrednictwem USAID w wysokości 5 mln USD na rzecz programu szczepień przeciwko COVID-19 na Filipinach. Inicjatywa ma na celu zwiększenie odporności populacji na koronawirusa wśród dzieci i osób dorosłych. Do tej pory Stany Zjednoczone przekazały Filipinom wsparcie w wysokości 46 mln USD oraz szczepionki o wartości 33,6 mln USD. Ponadto USA mają w planach przeznaczyć 8 mln USD na rzecz wzmocnienia partnerstwa z Filipinami w obszarze ochrony zdrowia.

21 listopada: wiceprezydent USA spotkała się z prezydentem Filipin. Na spotkaniu z Ferdinandem Marcosem Jr., Kamala Harris zwróciła uwagę, że stosunki dwustronne między państwami uległy wyraźnej poprawie w porównaniu do interakcji z poprzednią administracją Rodrigo Duterte. Wiceprezydent zapewniła prezydenta Marcosa o „niezachwianych” gwarancjach bezpieczeństwa w przypadku jakiegokolwiek ataku zbrojnego na Filipiny. Z kolei prezydent Filipin podkreślił, że nie wyobraża sobie przyszłości kraju bez Stanów Zjednoczonych. W ramach swojej wizyty, wiceprezydent USA zainicjowała wdrażanie szeregu inicjatyw w takich obszarach jak walka ze zmianami klimatycznymi poprzez współpracę energetyczną, bezpieczeństwo, bezpieczeństwo żywnościowe, gospodarka cyfrowa, prawa człowieka o ochrona zdrowia.

21 listopada: sekretarz obrony USA spotkał się z ministrem obrony Indonezji. Jedną z głównych informacji podanych po rozmowie Lloyda Austina z Prabowo Subianto w Dżakarcie były szczegóły dotyczące przyszłości zakupu amerykańskich myśliwców. Przedstawiciele obu państw potwierdzili, że negocjacje w sprawie zakupu samolotów F-15ID oraz sprzętu o łącznej wartości 13,9 mld USD są w finalnej fazie. Firma Boeing zaakceptowała warunki finansowania zaproponowane przez rząd w Dżakarcie, a co za tym idzie ostateczna decyzja leży po stronie Indonezji. Na chwilę obecną flota indonezyjskich samolotów bojowych składa się z amerykańskich myśliwców F-16 oraz rosyjskich Sukhoi Su-27 i Su-30.

22 listopada: sekretarz obrony USA spotkał się ze swoim chińskim odpowiednikiem na marginesie ministerialnego szczytu ASEAN Plus w Kambodży. Spotkanie Lloyda J. Austina III z generałem Wei Fenghe było drugim

w ciągu ostatnich sześciu miesięcy i pierwszym od czasu wizyty Nancy Pelosi na Tajwanie, która zwiększyła napięcia w amerykańsko-chińskich relacjach. Sekretarz obrony podkreślił potrzebę odpowiedzialnego zarządzania rywalizacją między państwami jak i utrzymania otwartych linii komunikacji w przypadku kryzysowych sytuacji. Wyraził również obawy związane z niebezpiecznymi działaniami chińskich sił powietrznych w obszarze Indo-Pacyfiku, które mogą doprowadzić do groźnego incydentu. Zaznaczył jednocześnie, że Stany Zjednoczone będą kontynuowały swoją aktywność w regionie zarówno morską jak i powietrzną w ramach obowiązującego prawa międzynarodowego. Wśród tematów rozmowy pojawiły się także kwestie związane z wojną na Ukrainie jak i ostatnimi prowokacjami ze strony Korei Północnej. Sekretarz Austin wezwał Chiny do poparcia rezolucji Rady Bezpieczeństwa ONZ dotyczących bezprawnych programów zbrojeniowych Korei Północnej.

22 listopada: Stany Zjednoczone zapewnią 7,5 mln USD filipińskiej straży przybrzeżnej. W dniu wizyty wiceprezydent Kamali Harris w prowincji Palwan (znajdującej się w pobliżu spornych obszarów archipelagu Spratly na Morzu Południowochińskim), gdzie spotkała się z przedstawicielami filipińskiej straży przybrzeżnej i zwiedziła pokład statku BRP Teresa Magbanua, Biały Dom wydał oświadczenie, zgodnie z którym formacja otrzyma wsparcie w wysokości 7,5 mln USD. Ponadto Stany Zjednoczone pomogą rybakom i przedsiębiorcom z zachodnich Filipin prowadzenie połowów z dbałością o bezpieczeństwo i ochronę środowiska, za pośrednictwem USAID. W tym celu zostaną przeznaczone odpowiednie granty lokalnym organizacjom, aby ułatwić wdrażanie działań na rzecz ochrony klimatu i ekosystemu na Morzu Południowochińskim. Amerykańska agencja ds. handlu i rozwoju będzie także wspierać modernizację i rozbudowę systemu zarządzania ruchem statków przez filipińską straż przybrzeżną, co nie tylko poprawi bezpieczeństwo morskie, ale zapewni lepsze monitorowanie aktywności statków. Ostatnim elementem pomocy jest wprowadzenie ułatwień wizowych dla filipińskich przedsiębiorców i statków handlowych.

21 listopada: Malezja i Stany Zjednoczone przeprowadziły pierwsze ćwiczenia CARAT od 2018 r. Malezyjskie siły zbrojne wspólnie z amerykańską marynarką wojenną zrealizowały pierwsze manewry CARAT (Cooperation Afloat Readiness and Training) po przerwie związanej z pandemią koronawirusa. W inicjatywie wzięło udział 303 żołnierzy malezyjskich oraz 300 żołnierzy ze Stanów Zjednoczonych, a jej celem było wzmocnienie współpracy i zdolności bojowych, a także pogłębienie umiejętności z zakresu bezpieczeństwa morskiego. Ćwiczenia składały się z seminariów przeprowadzonych na lądzie oraz operacji morskich obejmujących działania wojenne oraz zwalczanie tradycyjnych i nietradycyjnych zagrożeń na wodach Morza Południowochińskiego.

22 listopada: sekretarz obrony USA spotkał się z wicepremierem i ministrem obrony Kambodży. Lloyd J. Austin III w rozmowie z ministrem Tea Banhem podziękował za poparcie przez Kambodżę rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ potępiającej agresję Rosji na Ukrainę, a także gotowość do wysłania zespołu ekspertów z zakresu rozbrajania pól minowych na Ukrainę. Na spotkaniu zostały poruszone również kwestie problematyczne związane z aktywnością militarną na terytorium Kambodży. Według amerykańskich informacji istnieją przesłanki wskazujące na korzystanie z kambodżańskich baz wojskowych przez chińskie siły zbrojne. Stąd sekretarz Austin wyraził swoje obawy w tym zakresie jak i wezwał rząd Kambodży do przedsięwzięcia kroków w celu ochrony własnej suwerenności.

24 listopada: Stany Zjednoczone mogą przywrócić swoją obecność w filipińskim porcie w Zatoce Subic w ramach rozszerzenia EDCA. Pojawiły się doniesienia o możliwości wznowieniu działalności amerykańskiej bazy marynarki wojennej w filipińskim porcie w Zatoce Subic na podstawie negocjacji związanych ze zwiększeniem liczby obiektów działających w ramach umowy o wzmocnionej współpracy obronnej (EDCA). Informacje na ten temat pojawiły się 30 lat po opuszczeniu amerykańskiej marynarki wojennej bazy w Zatoce Subic, która była pod kontrolą Stanów Zjednoczonych przez niemal 94 lata. Dostęp amerykańskich statków do filipińskiej zatoki zwiększyłby możliwości, jeżeli chodzi o reakcję w przypadku kryzysu na Morzu Południowochińskim jak i w Cieśninie Tajwańskiej. Zgodnie z najnowszymi informacjami ministerstwa obrony Filipin, Stany Zjednoczone zbudują pięć baz militarnych na Filipinach w ramach EDCA i przeznaczą 66,5 mln USD w ciągu najbliższych dwóch lat na trzy projekty.

28 listopada: Indonezja planuje zacieśnienie współpracy militarnej pomiędzy państwami Indo-Pacyfiku w ramach przyszłorocznych manewrów Garuda Shield. Dowódca indonezyjskich sił zbrojnych, generał Andika Perkasa poinformował w wywiadzie o planach rozwinięcia formuły współpracy w ramach formuły ćwiczeń militarnych Garuda Shield, organizowanych od 2007 r. W tegorocznych manewrach, które były największe w historii, wzięło udział łącznie 13 państw, ale żołnierzy tylko z pięciu z nich byli bezpośrednio zaangażowani (Indonezja, USA, Singapur, Australia, Japonia). Plan na kolejną inicjatywę w 2023 r. przewiduje zaangażowanie żołnierzy z 12 państw oraz udział dodatkowych krajów w roli obserwatora. Do aktywnego udziału w inicjatywie mają między innymi przystąpić siły samoobrony Japonii. Generał Andika Perkasa liczy również na większe zaangażowanie we współpracę ze strony takich państw jak Brunei oraz Malezja, które są stronami sporu na Morzu Południowochińskim. Ich udział byłby szczególnie istotny w kontekście ochrony bezpieczeństwa w pobliżu Wysp Natuna, wokół których mamy do czynienia z pokrywającymi się roszczeniami morskimi ze strony Chin i Indonezji. Innym

potencjalnym kandydatem do włączenia się w ćwiczenia jest Francja, dzięki czemu możliwe byłoby przeprowadzenie określonych aktywności na terytorium Nowej Kaledonii na Pacyfiku.

29 listopada: Stany Zjednoczone przeprowadziły misję swobody żeglugi na Morzu Południowochińskim. Krążownik USS Chancellorsville z amerykańskiej 7. Floty przeprowadził misję swobody żeglugi (FONOP) w pobliżu archipelagu Spratly, będącego przedmiotem sporów na Morzu Południowochińskim pomiędzy ChRL, Tajwanem, Malezją, Brunei i Filipinami.

29 listopada: Stany Zjednoczone wezwały rząd Kambodży do natychmiastowego uwolnienia aresztowanych członków związków zawodowych. W oficjalnym oświadczeniu amerykańskiego rządu wyrażono zaniepokojenie w związku z doniesieniami o aresztowaniu liderki związków zawodowych w Kambodży Chhim Sithar, zaraz po jej powrocie do kraju z konferencji zorganizowanej w Australii. Jednocześnie wezwano do uwolnienia Chhim Sithar oraz innych członków związków zawodowych, którzy mają prawo do korzystania z prawa do wolności zrzeszania się i pokojowych zgromadzeń. Powtórzono również apel o uwolnienie amerykańskiej obywatelki Theary Seng, zajmującej się walką o przestrzeganie praw człowieka.

30 listopada: chińsko-amerykańska rywalizacja zintensyfikowała przenoszenie się chińskich firm do Singapuru. W ciągu ostatniego roku co najmniej 500 firm z ChRL przeniosło się lub zarejestrowało swoją działalność w Singapurze. Znalazły się wśród nich takie przedsiębiorstwa jak internetowy sprzedawca odzieży Shein, producent pojazdów elektrycznych Nio czy dostawca usług IT Cue. Przeniosły one swoje globalne siedziby lub założyły spółki joint venture, aby uniknąć potencjalnych reperkusji związanych z wojną handlową. Zgodnie z prognozami analitycznymi do końca roku w Singapurze będzie funkcjonowało ponad 1000 chińskich firm, co będzie świadczyło o wyraźnym wzroście w porównaniu do 400 przedsiębiorstw zarejestrowanych w 2020 r. Na tym trendzie skorzysta Singapur, który umocni swoją pozycję jako centrum globalnych przepływów finansowych. We wrześniu bieżącego roku wyprzedził pod tym względem Hongkong obejmując trzecią pozycję za Nowym Jorkiem oraz Londynem.

30 listopada: amerykańska marynarka wojenna odrzuciła chiński protest w sprawie ostatniej misji swobody żeglugi (FONOP) przeprowadzonej na spornym obszarze Morza Południowochińskiego. Dowództwo amerykańskiej 7. floty podważyło chińską krytykę misji przeprowadzonej przez jednostkę USS Chancellorsville w pobliżu archipelagu Spratly. Zwrócono uwagę na niezgodne z prawem międzynarodowym, rozległe roszczenia chińskiego rządu, które stanowią poważne zagrożenie dla wolności żeglugi i przelotów, wolnego i swobodnego handlu oraz ograniczenie swobód prowadzenia działalności

gospodarczej dla krajów w obrębie basenu Morza Południowochińskiego. Tym samym podkreślono znaczenie misji FONOP dla bezpieczeństwa w regionie oraz egzekwowania norm prawa międzynarodowego.

KOMENTARZ

W listopadzie byliśmy świadkami wyjątkowo dużej aktywności Stanów Zjednoczonych w regionie Azji Południowo-Wschodniej. Oprócz wizyty w Kambodży, gdzie wziął udział w serii spotkań organizowanych przez ASEAN, prezydenta Joe Biden uczestniczył również w szczycie G20, którego gospodarzem była Indonezja. Niemniej jednak mieliśmy także do czynienia z wizytami wiceprezydent Kamali Harris oraz sekretarza obrony Lloyda J. Austina. Jakie państwa odwiedzili i czy spotkania z przedstawicielami regionu przyniosły jakieś konkretne rezultaty?

Kamala Harris wspólnie z sekretarzem stanu USA Antonym Blinkenem reprezentowała Stany Zjednoczone podczas szczytu APEC, zorganizowanego przez Tajlandię. Wykorzystała to forum do promocji amerykańskiej alternatywy dla chińskiej aktywności ekonomicznej w regionie. Dlatego odwołała się do korzyści płynących z udziału w inicjatywie Ram Gospodarczych Indo-Pacyfiku (IPEF) jak i nawiązała do zainicjowanej przez G7 inicjatywy Partnerstwa na rzecz Globalnej Infrastruktury i Inwestycji (PGII). Szczyt APEC wydaje się idealną platformą dla USA do wzmocnienia swojej wiarygodności w regionie jako partnera gospodarczego, co jest niezwykle istotne, biorąc pod uwagę fakt, że Stany Zjednoczone są przede wszystkim postrzegane jako gwarant bezpieczeństwa. Taki wizerunek jest dodatkowo utrwalony przez to, że strona amerykańska nie bierze udziału w innych inicjatywach o charakterze ekonomicznym, takich jak CPTPP czy RCEP.

Oprócz udziału w szczycie APEC, wiceprezydent USA złożyła swoją pierwszą wizytę na Filipinach, gdzie podczas spotkania z prezydentem Ferdinandem Marcossem Jr. zwróciła uwagę na polepszenie się relacji dwustronnych między państwami w porównaniu do poprzedniej administracji Filipin, na czele której stał Rodrigo Duterte. Zmiany w filipińskiej polityce zagranicznej są wyraźnie widoczne i stanowią odejście od prochińskiej – lub też skrajnie antyamerykańskiej – polityki prezydenta Duterte. Syn byłego dyktatora stara się utrzymać ekonomicznie korzystne stosunki z Chinami wypracowane przez jego poprzednika przy jednoczesnym pogłębieniu strategicznych relacji ze Stanami Zjednoczonymi oraz regionalnymi sojusznikami. Stąd podczas spotkania z Xi

Jinpingiem na marginesie szczytu APEC w Bangkoku Ferdinand Marcos Jr. podkreślił, że stosunki dwustronne między państwami rozwijają się w dobrym kierunku mimo sporów morskich i zapowiedział swoją wizytę w Chinach na początek 2023 r. Ponadto powtórzył pełne poparcie dla „polityki jednych Chin”, co ma szczególne znaczenie w kontekście kluczowych interesów Pekinu w związku ze statusem Tajwanu. Z drugiej strony tuż przed spotkaniem z Kamalą Harris stwierdził, że „nie wyobraża sobie przyszłości Filipin bez Stanów Zjednoczonych”.

Reorientacja polityki przez prezydenta Marcosa ma związek z sytuacją na spornych obszarach Morza Południowochińskiego, gdzie Chiny prowadzą działania na rzecz zabezpieczenia swoich roszczeń kosztem Filipin i pozostałych stron sporu. Przejawia się to poprzez zwiększoną obecność chińskiej straży przybrzeżnej i milicji morskiej w okolicach spornych obiektów. Poważny problem stanowią także nielegalne połowy chińskich rybaków w wyłącznej strefie ekonomicznej Filipin, w wyniku których filipińska gospodarka traci zyski rzędu 650 mln USD rocznie. Dochodzi również do pewnych incydentów, włącznie z zatopieniem statku, jak to miało miejsce w czerwcu 2019 r. Najnowszym przykładem, do którego doszło tuż przed wizytą Kamali Harris było przejęcie przez chińską straż przybrzeżną szczątków chińskiej rakiety satelitarnej (najprawdopodobniej pochodzących z rakiety Long March 5B), zabezpieczanej przez filipińską marynarkę wojenną w pobliżu kontrolowanej przez Filipiny wyspy Thitu w archipelagu Spratly. Sposób działania strony chińskiej w tym przypadku stanowił pogwałcenie międzynarodowych przepisów o zapobieganiu zdarzeniom na morzu (International Regulations for Preventing Collisions at Sea, COLREGS). Brak jakichkolwiek możliwości odstraszenia Filipin w porównaniu do potencjału jakim dysponuje ChRL sprawia, że reakcja rządu w Manili w tego rodzaju sytuacjach sprowadza się do protestów dyplomatycznych lub wezwań do złożenia wyjaśnień. Jedyną alternatywą jest zatem zacieśnianie relacji ze Stanami Zjednoczonymi poprzez rozwój współpracy w obszarze bezpieczeństwa na podstawie traktatu o wzajemnej obronie, porozumienia VFA oraz umowy o wzmocnionej współpracy obronnej (EDCA). W związku z tym obie strony zgodziły się na zwiększenie skali wspólnych ćwiczeń wojskowych o 60%, do 500 aktywności w przyszłym roku. Rząd w Manili wyraził również zainteresowanie podwojeniem liczby filipińskich baz wojskowych objętych EDCA.

Pod koniec października bieżącego roku strona amerykańska zapowiedziała wsparcie Filipin kwotą 70 mln USD w ciągu dwóch lat na rzecz realizacji postanowień EDCA. Wizyta wiceprezydent USA stanowi kontynuację zaangażowania USA w sojusz z Filipinami, albowiem ogłosiła przekazanie straży przybrzeżnej środków finansowych w wysokości 7,5 mln USD. Ponadto przedstawiony został kompleksowy plan współpracy w domenie morskiej,

opierający się na pomocy rybakom i przedsiębiorcom z zachodnich Filipin prowadzenie połowów z dbałością o bezpieczeństwo i ochronę środowiska, za pośrednictwem USAID. W tym celu zostaną przeznaczone odpowiednie granty lokalnym organizacjom, aby ułatwić wdrażanie działań na rzecz ochrony klimatu i ekosystemu na Morzu Południowochińskim. Amerykańska agencja ds. handlu i rozwoju będzie także wspierać modernizację i rozbudowę systemu zarządzania ruchem statków przez filipińską straż przybrzeżną, co nie tylko poprawi bezpieczeństwo morskie, ale zapewni lepsze monitorowanie aktywności statków. Kamala Harris potwierdziła również, że strona amerykańska dzieli się z Filipinami informacjami uzyskanymi dzięki satelitarnemu programowi monitorowania obszarów morskich, który został uruchomiony dzięki współpracy USA z Australią, Indiami i Japonią (QUAD).

Podczas gdy Kamala Harris była na Filipinach, Lloyd J. Austin złożył wizytę w Indonezji, gdzie spotkał się z ministrem obrony Prabowo Subianto. Przedstawiciele obu państw omówili kwestie związane z zacieśnieniem współpracy w obszarze bezpieczeństwa w regionie Indo-Pacyfiku. Jednym z głównych tematów były negocjacje w sprawie zakupu przez Indonezję amerykańskich myśliwców F-15ID, co zwiększyłoby możliwości pogłębienia interoperacyjności sił zbrojnych tych państw. Biorąc pod uwagę fakt, że firma Boeing zaakceptowała warunki finansowania zaproponowane przez rząd w Dżakarcie, należy się spodziewać, że umowa będzie wkrótce podpisana. Sekretarz obrony USA docenił również postawę Indonezji na forum międzynarodowym poprzez poparcie rezolucji ONZ potępiającej rosyjską inwazję na Ukrainie.

Drugim przystankiem sekretarza Austina w Azji Południowo-Wschodniej była Kambodża, gdzie zorganizowano szczyt ministrów obrony w formule ASEAN-Plus. Korzystając z tej okazji Lloyd J. Austin przeprowadził rozmowę ze swoim kambodżańskim odpowiednikiem Tea Banhmem. W kontekście tego spotkania warto zauważyć, że Stany Zjednoczone wciąż nie wierzą w zapewnienia premiera Hun Sena o tym, że chińskie wojska nie korzystają z bazy wojskowej Ream w Kambodży. Świadczy o tym oficjalne oświadczenie z tego spotkania, w którym możemy przeczytać, że sekretarz Austin wyraził zaniepokojenie aktywnością militarną, która mogłaby zaburzyć stabilność regionalną i co za tym idzie wezwał Kambodżę do ochrony własnej suwerenności.



**OŚRODEK SPRAW
AZJATYCKICH**
Uniwersytet Łódzki

RAPORTY OPINIE DORADZTWO

PIERWSZY W POLSCE UNIWERSYTECKI
THINK-TANK

DORADZTWO POLITYCZNE I BIZNESOWE

ZESPÓŁ Z PRAKTYKĄ W AZJI

www.osa.uni.lodz.pl

